

philosophical ideas. *Profesiyna osvita: pedahohika i psykhohohiya*. Ukrayins'ko-pol's'kyy zhurnal za red. I. Ziaziuna, T. Levovyts'koho, N. Nychkalo, I. Vil'sh. Chenstokhova; Kyiv: Vydavnytstvo Vyshchoyi Pedahohichnoyi shkoly u Chenstokhovi. Vyp. 5. S. 213-226. (in Ukrainian)

4. Ziaziun, I.A. (2011). Pedagogical Mastery – technology of pedagogical action. *Teoriya i praktyka pidhotovky maybutnikh uchyteliv do pedahohichnoyi diyi: Materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi*. 20-21 travnya 2011 r. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka. S. 6-12. (in Ukrainian)

5. Ziaziun I.A. (2003). Worldview paradigm of Education. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoyi osvity: zb. nauk. prats'*. Ukrayins'ka inzh.-ped. akademiya. Kh. Vyp. 5. S. 24-31. (in Ukrainian)

6. Ziaziun, I. A. (2001). Technological development of education as historical continuity. *Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka: Naukovometodychnyy zhurnal*. № 1. S. 73-85. (in Ukrainian)

7. Kuz'mins'kyy, A. I. (2015). Human oriented Pedagogy of I. A. Ziaziun. *Science and Education a New Dimension*. Pedagogy and Psychology, III (26). Issue: 50. URL: www.seanewdim.com (in Ukrainian)

8. Pedagogical Mastery (2008). Pidruchnyk. I.A. Ziaziun, L.V. Kramushchenko, I.F. Kryvonos ta in.; za red. I.A. Zyazyuna. 3-tye vyd., dopov. i pererobl. K.: SPD Bohdanova A.M. 76 s. (in Ukrainian)

9. Semenoh, O. M. (2013). Pedagogical Mastery of the Academician Ivan Ziaziun: lingvoaxiological aspect. *Pedahohichna maysternist' akademika Ivana Ziaziuna*: zb. nauk. pr. Redkol.: N.H.Nychkalo (holova), ta in. Uporyadn.: N.H. Nychkalo, O.M. Borovik. K.: Bohdanova A.M. S. 153-160 (in Ukrainian)

10. Philosophy of pedagogical action. (2008). Monohrafiya. I. A. Ziaziun. Kyiv; Cherkasy: [B. v.]. 608 s. (in Ukrainian)

УДК 159.9:378-043.83[172:005.336.5]

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(15\).2019.98-107](https://doi.org/10.35387/od.1(15).2019.98-107)

Піддячий Володимир Миколайович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8596-6749>

E-mail: pvm2010@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У статті зосереджено увагу на важливості й доцільності формування громадянської компетентності майбутніх педагогів з метою сприяння розбудови громадянського суспільства в Україні. Визначено поняття «умови», «психологічні умови», «формування

громадянської компетентності майбутніх педагогів». Вказано на необхідність створення спеціально спроектовані обставини зовнішнього та внутрішнього середовища, що спонукатимуть майбутніх педагогів до активного і ефективного набування громадянських знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей. Проаналізовано психологічні умови, що спрямовані на підвищення ефективності забезпечення виконання дій щодо формування громадянської компетентності майбутніх педагогів.

Ключові слова: умови, психологічні умови, формування громадянської компетентності майбутніх педагогів.

Piddiachyi Volodymyr – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher at the Andragogy Department of the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8596-6749>

E-mail: pvm2010@ukr.net

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS FOR ENHANCING CIVIC COMPETENCY OF FUTURE PEDAGOGUES

Abstract. *The article states that one of the most important systemic problems of the socio-economic sector of the Ukrainian state-building for many decades has been the development of a civil society in which citizens and their unions at a highly developed level will systematically interact with each other, realizing their own rights and obligations, in accordance with the laws of Ukraine. The focuses on the importance and feasibility of enhancing civic competence of future teachers in order to promote the development of civil society in Ukraine.*

The methodological basis of the research, which consists of personality-oriented, competence and activity approaches, is revealed. The competence approach is expressed in the aspiration of the future teacher to master the knowledge, skills and values, formation of values and other professional qualities that determine his ability to successfully carry out educational, professional and social activities. According to the personality-oriented approach, the formation of the civic competence of the future teacher is aimed at the development of his personality during the subject-subject interaction of all participants of the educational process. The content of a activity approach is to consider the future educator in forming civic competence as an active subject who plans and acts according to his or her own values.

The psychological conditions aimed at improving the efficiency of

ensuring the implementation of actions to enhance the civic competence of future teachers are identified and analyzed. The necessity of creating specially designed circumstances of the external and internal environment, encouraging future teachers to acquire civic knowledge, abilities and practical skills, ways of thinking, professional, philosophical and civic qualities, moral and ethical values actively and effectively, is indicated. Psychological conditions aimed at improving the effectiveness of ensuring the implementation of actions to enhance civic competence of future educators are analyzed.

Key words: *conditions, psychological conditions, enhancing civic competence of future teachers.*

Постановка проблеми, її актуальність. Однією з найважливіших системних проблем соціально-економічного сектору українського державотворення впродовж багатьох десятиріч є розбудова громадянського суспільства у якому громадяни і їх об'єднання на високорозвиненому рівні системно взаємодіятимуть між собою, реалізуючи власні права і обов'язки, дотримуючись законів України. Це обумовлює необхідність і доцільність формування громадянської компетентності населення України, зокрема, майбутніх педагогів, які: здійснюватимуть навчання і виховання підростаючого покоління; сприятимуть отриманню молоддю соціального і професійного досвіду; передаватимуть і розвиватимуть культуру українського народу. Адже з часом та за відповідних умов вони ставатимуть «символами педагогіки серця, любові, творчості й активної дії, радісної і повсякденної співпраці з учнями, батьками, різними громадськими організаціями, усіма тими, хто причетний до Освіти, яка має стати в державі реальним пріоритетом» [7, с. 49-55].

У зв'язку з цим діяльність закладів, перед усім, формальної освіти доцільно спрямовувати на використання здобутків фундаментальної науки та новітніх інформаційних технологій у наданні освіти й формуванні у суб'єктів учіння громадянської компетентності. Адже, зважаючи на Рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС від 18 грудня 2006 р., громадянська компетентність включена до восьми основних компетентностей для навчання впродовж усього життя. Це обумовлює необхідність надання особливої уваги громадянській освіті, в основу якої покладені загальнолюдські, національні та європейські цінності [10, с. 15-21]. Важливим аспектом дослідження даної тематики є виокремлення психологічних умов, спрямованих на підвищення ефективності забезпечення виконання дій щодо формування громадянської компетентності майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз напрацювань В. Т. Бусела, Л. Ф. Ільчева, П. Н. Федосєєва, С. М. Ковальова, В. Г. Панова,

А. М. Новікова та В. М. Полонського дозволив уточнити визначення поняття «умови». Проблемі формування громадянської компетентності майбутніх педагогів присвячені напрацювання І. А. Зязюна, В. В. Рибалки, Г. Г. Філіпчука, О. В. Шестопалюка та ін. Дослідження сутності та змісту психологічних умов формування громадянської компетентності майбутнього педагога відображені у працях А. Адлера, М. Бушканец, К. Левіна, Д. Макклелланда, А. Маслоу, В. Моргуна, Г. Мюррея, Р. Немова, О. Орлова, С. Рубінштейна, П. Сірса, Е. Торндайка та ін. Незважаючи на значну кількість напрацювань, дана тематика потребує подальших досліджень із урахуванням специфіки сфери її застосування у сучасних умовах.

Мета статті – дослідити психологічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічну основу дослідження складають особистісно-орієнтований, компетентнісний та діяльнісний підходи. Компетентнісний підхід виражається у прагненні майбутнього педагога до опанування знаннями, уміннями та навичками, формування цінностей та інших професійних якостей, які визначають його здатність успішно здійснювати навчальну, професійну та громадську діяльність. Відповідно до особистісно-орієнтованого підходу, формування громадянської компетентності майбутнього педагога спрямоване на розвиток його особистості впродовж суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Зміст діяльнісного підходу полягає у розгляді майбутнього педагога упродовж формування громадянської компетентності як активного суб'єкта, який планує та діє відповідно до власних ціннісних орієнтирів [10, с. 16].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «умова» визначається як необхідна обставина, що сприяє утворенню, здійсненню чого-небудь, або ж особливість реальної дійсності за якої відбувається що-небудь [1, с. 1506]. У Філософському енциклопедичному словнику поняття «умова» розглядається як суттєвий компонент об'єктів, за необхідної наявності якого існує дане явище. Умови поділяють на достатні та необхідні. Достатніми є комплекс умов, що обумовлюють існування певного явища. Необхідними вважаються лише ті, які зустрічаються кожного разу серед достатніх умов, коли має місце зумовлене явище [2, с. 707]. У педагогічній довідковій літературі поняття «умова» визначають як обставина, що зумовлює появу чи розвиток того чи іншого процесу [8, с. 236]. Умовно виокремлюють внутрішні (фізіологічні і психічні властивості організму людини) і зовнішні (оточення та середовище в якому людина живе і розвивається) умови. Вони чинять взаємообумовлюючий вплив одна на одну.

Зазначимо, що у довідковій літературі з психології поняття «умова» визначають як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на розвиток конкретного явища, яке опосередковується активністю особистості [5]. До психологічних умов відносять мотиви, спрямованість, інтереси, нахили та здібності особистості, а також обставини навчання і виховання, організацію навчального середовища, доступ до культурних цінностей, стан соціального оточення тощо [6].

Формування громадянської компетентності майбутнього педагога розглядається як набування знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які дозволять усвідомлено, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські обов'язки та права у суспільно-політичній і навчальній діяльності, користуватися свободами, займати активну громадянську позицію з метою розвитку демократичного суспільства, бути патріотом своєї держави, шанобливо ставитися до народів і культур інших країн. Його ефективність залежить від спеціальних психологічних умов. Вони передбачають створення творчої атмосфери впродовж формування громадянської компетентності. До них належать: 1) мотивація; 2) побудова взаємодії на позитивних почуттях; 3) дотримання усталених норм поведінки і правил ввічливості; 4) вираження ставлення до людини як найбільшої соціальної цінності; 5) побудова взаємодій на демократичних засадах.

Мотивація майбутнього педагога до формування громадянської компетентності розглядається як його внутрішнє прагнення досягнення поставленої мети, що виникає у результаті перебування під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, які ініціюють, спрямовують та підтримують поведінку і діяльність в конкретний момент. Умовно вона поділяється на зовнішню та внутрішню.

На основі аналізу та узагальнення напрацювань А. Адлера, М. Бушканец, К. Левіна, Д. Макклелланда, А. Маслоу, В. Моргуна, Г. Мюррея, Р. Немова, О. Орлова, С. Рубінштейна, П. Сірса та Е. Торндайка визначено, що до зовнішніх мотивів формування громадянської компетентності майбутніх педагогів можуть належати:

1. Матеріальні блага, які виступають вагомим стимулом до навчально-пізнавальної діяльності, оскільки приносять майбутньому педагогу те, що здатне реалізувати різні його суб'єктивні потреби. До них можна віднести: премії за досягнення кращих результатів у навчальній чи громадській діяльності; безкоштовні стажування в спеціалізованих установах для набуття досвіду; різноманітні подарунки за заслуги (книжки, журнали, медалі, грамоти тощо);

2. Прагнення навчитись реалізовувати свої права. На основі аналізу та узагальнення напрацювань А. Адлера, М. Бушканец, Е. Дісі, Д. Макклелланда, А. Маслоу, В. Моргуна, Г. Мюррея, С. Рубінштейна, Р. Раян, П. Сірса, Р. Уайта та ін. визначено, що до внутрішніх мотивів формування громадянської компетентності майбутніх педагогів можуть належати:

2.1. Усвідомлення соціальної значущості розбудови громадянського суспільства.

2.2. Потреби майбутнього педагога у: а) визнанні іншими членами суспільства; б) самоствердженні своєї особистості, демонстрації своєї цінності, значущості, прагнення до реалізації свого «Я»; в) змаганнях із іншими; г) самовираженні своїх думок; г) самореалізації своїх здібностей, можливостей, прагнень тощо; д) самостійності щодо досягнення власних завдань, реалізації власних планів; е) прагненні: відстоювати свої інтереси; бути у центрі уваги, проявити свої ораторські якості, підвищувати свій статус; управляти суб'єктами свого впливу, проявляючи керівний статус, реалізуючи право судити, оцінювати, характеризувати, дозволяти або забороняти щось тощо; є) відкритому спілкуванні, енергійному ритмі життя.

2.3. Професійні ідеали.

2.4. Життєві цінності.

2.5. Відповідальність.

2.6. Переконавання у тому, що [14, с. 41–47]: а) громадянська компетентність майбутнього педагога є суспільно важливою, адже суттєво впливає на формування світогляду та психіки підростаючого покоління, яке з часом буде самостійно визначати вектор і динаміку розвитку суспільства; б) педагог – взірць для наслідування учнів, тому потрібно розвивати в собі найкращі людські, громадянські та професійні якості.

Наступною психологічною умовою підвищення ефективності формування громадянської компетентності є побудова взаємодії на позитивних почуттях. Вона спрямована на розвиток довіри та зміцнення віри у власні сили серед суб'єктів-учасників взаємодії. З позиції естетики, почуття розглядається як один із найскладніших видів духовного переживання людини, яке виникає на основі суспільних та культурних чинників. Найзагальніше їх поділяються на позитивні і негативні. До позитивних почуттів належать прекрасне та піднесене, до негативних – потворне та низьке, перехідними є комічне та трагічне.

Для побудови взаємодії на основі *почуття прекрасного* її учасники мають візуально охайно виглядати, починаючи від зачіски, закінчуючи взуттям, володіти виразною невербальною комунікацією та мати приємний запах. Як зазначав І. Кант, це пов'язане з тим, що задоволення від прекрасного є некорисливим та свобідним [4, с. 276].

Почуття піднесеного виникає у суб'єкт-суб'єктних стосунках через слуховий контакт при спілкуванні, тому голос має добре звучати, мовлення бути виразним, ритмічним та з потрібного швидкістю, його зміст повинен бути цікавим, захоплюючим, зрозумілим, переконливим та загальновиразним з боку тих хто його слухає.

У побудові взаємодії на рівні почуття комічного важливого значення набуває уміння розповідати оповіді, що викликають сміх і піднімають настрій. Важливо враховувати, що частота позитивних переживань має більше значення ніж їхня інтенсивність [9, с. 62], а хороший настрій підтримує високу пізнавальну активність. Як наслідок, це забезпечує високий рівень успішності навчання, оскільки яскраві образи, що викликають сміх швидко і на довго запам'ятовуються. Якщо це поєднати із навчальним матеріалом, то рівень його засвоєння значно підвищиться. Отже, естетичний фактор є значущим у становленні і розвитку майбутнього педагога [3, с. 3; 11, с. 138-143; 13].

Важливою психологічною умовою підвищення ефективності формування громадянської компетентності є дотримання ustalених норм поведінки і правил ввічливості. Вона виражається у прояві взаємної поваги впродовж міжособистісної комунікації. Це передбачає володіння системою програм діяльності, поведінки і спілкування, які регулюють стосунки з оточуючим світом на основі моральних принципів, що укорінені в суспільстві. До них належать звичаї, традиції, якості, норми, ідеали, принципи, світоглядні поняття про добро і зло, обов'язок та совість, справедливість й гідність.

Отже, у процесі формування громадянської компетентності доцільно зосередити увагу на її аксіологічних основах, дотримуючись положення, що освітні технології мають бути спрямовані на обслуговування загальнолюдських, національних та європейських цінностей [15, с. 63]. У зв'язку з цим важливого значення набуває рівень етичної культури суб'єктів взаємодії. Її зміст становлять: моральна свідомість, моральні стосунки та моральна поведінка. Від рівня дотримання ustalених норм поведінки і правил ввічливості залежать: 1) якісне й ефективне виконання навчальних обов'язків; 2) честь, гідність, репутація та імідж суб'єктів взаємодії; 3) ставлення до навчання та його результатів; 4) міжособистісні стосунки.

Наступною необхідною психологічною умовою побудови ефективної навчальної взаємодії впродовж формування громадянської компетентності майбутніх педагогів є вираження ставлення до людини як найбільшої соціальної цінності. Воно характеризується такими ознаками: повага до свободи та гідності учасників взаємодії; врахування інтересів, потреб та індивідуальних особливостей; сприяння благополуччю і отримання рівних умов для розвитку; турбота про щастя; створення умов

для самовдосконалення особистості; високоморальна взаємодія [12].

Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, значущою психологічною умовою, що спрямована на підвищення ефективності формування громадянської компетентності, є побудова взаємодії на демократичних засадах. Така взаємодія передбачає: вільне висловлювання думок; взаємоповагу; мирне вирішення конфліктів; дотримання прав і обов'язків; соціальну активність; відповідальність; побудову стосунків на довірі, а не на страху; упередження деспотизму; допомогу у захисті інтересів; урахування індивідуальних особливостей; усвідомлення власної важливості і моральної відповідальності за дії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження дозволили дійти таких висновків: 1. Психологічні умови формування громадянської компетентності розглядаються як спеціально спроектовані обставини зовнішнього та внутрішнього середовища, що спонукають майбутніх педагогів до активного і ефективного набування громадянських знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей. 2. Підвищенню ефективності набування майбутнім педагогом громадянських знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей сприятимуть такі психологічні умови: а) формування зовнішньої та внутрішньої мотивації; б) побудова взаємодії на позитивних почуттях з метою розвитку довіри та зміцнення віри у власні сили; в) дотримання усталених норм поведінки і правил ввічливості при спілкуванні; г) вираження ставлення до людини як найбільшої соціальної цінності; г) побудову взаємодії на демократичних засадах.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення нормативно-правового, організаційно-педагогічного забезпечення формування й розвитку громадянської компетентності майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Бусел, В. (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь. С. 1506.
2. Ильичев, Л. *Философский энциклопедический словарь*. Москва. 1983. С. 707.
3. Зязюн, І. А. (1976). *Естетичний досвід особи формування і сфери вияву*. Київ. С. 3.
4. Кант, И. (1966). *Сочинения : в 6 т. Т. 5*. Москва. С. 276.
5. Конюхов, Н. И. *Справочник практического психолога. Прикладные аспекты современной психологии. Термины, законы, концепции, методы : справочное изд.* URL: <http://www.twirpx.com/file/15704>

6. Матійків, І. М. (2008). *Психологічні умови формування професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування* : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ. С. 70.
7. Нічкало, Н. (2017). Педагогіка серця і добра Івана Зязюна. *Рідна школа*. 9-10. С. 49-55.
8. Новиков, А. (2013). *Педагогика: словарь системы основных понятий*. Москва. С. 236.
9. Лактіонова, Г. М. (2014). Щастя і сучасна освіта: інформація до роздумів. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2 (9). С. 62.
10. Піддячий, В. (2018). Аксиологічні основи розвитку громадянської компетентності майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 1-2. С. 15-21.
11. Піддячий, В. М. (2012). Естетичне почуття в контексті стосунків між викладачем та студентом. *Науковий часопис імені М. П. Драгоманова*. Серія № 5. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 35. С. 138-143.
12. Піддячий, В. М. (2015). Обґрунтування змісту культурологічної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Вип. 1-2. С. 52-58.
13. Піддячий, В. М. (2012). Філософське осмислення почуттів прекрасного, піднесеного та комічного. *Теорія та методика управління освітою*. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2012_9_33
14. Піддячий, В. М. (2014). Мотивація до здійснення професійного саморозвитку майбутнього вчителя. *Education and pedagogical sciences (Освіта та педагогічна наука)*. № 2 (163). С. 41-47.
15. Піддячий, М. І. (2016). Освіта і наука України у вимірі громадянських суспільств: соціально-професійна орієнтація. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Пед. науки. 3-4 (48-49). С. 63.

References (translated and transliterated)

1. Busel, V. (2005). A great explanatory dictionary of modern Ukrainian. Kiev, Irpin. S. 1506. (in Ukrainian)
2. Ylychev, L. (1983). *Encyclopedic Dictionary of Philosophy*. Moscow. S. 707. (in Russian)
3. Ziaziun, I. A. (1976). *Aesthetic experience of the personality of formation and sphere of expression*. Kiev. S. 3. (in Ukrainian)
4. Kant, I. (1966). *Works: in 6 volumes, vol. 5*. Moscow. S. 276. (in Russian)
5. Koniukhov N. Y. *Handbook of a practical psychologist. Applied aspects of modern psychology. Terms, laws, concepts, methods: reference ed*. URL: <http://www.twirpx.com/file/15704> (in Russian)
6. Matiikiv, I. M. *Psychological conditions of formation of professional*

competence of students of vocational schools of service: dis. ... cand. psychol. sciences: 19.00.07. Ivano-Frankivsk, 2008. S. 70. (in Ukrainian)

7. Nychkalo, N. (2017). *Pedagogy of the Heart and Good of Ivan Ziazun*. Native school. №9-10. S. 49-55. (in Ukrainian)

8. Novykov, A. (2013). *Pedagogy: a dictionary of a system of basic concepts*. Moscow. S. 236. (in Russian)

9. Laktionova, H. M. (2014). Happiness and modern education: information for thought. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*. Vyp. 2 (9). S. 62. (in Ukrainian)

10. Pidliachyi, V. M. (2018). *Axiological bases of future teachers civic competence development*. Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. 1-2. S. 15-21. (in Ukrainian)

11. Pidliachyi, V. M. (2012). *Aesthetic sense in the context of the relationship between teacher and student*. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya № 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. 35. S. 138-143. (in Ukrainian)

12. Pidliachyi, V. M. (2015). *Justification content culturally prepare future teacher*. Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. 1-2. S. 52-58. (in Ukrainian)

13. Pidliachyi, V. M. (2012). *Philosophical understanding of the feelings of the beautiful, the sublime and the comic*. Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2012_9_33 (in Ukrainian)

14. Pidliachyi, V. (2014). *Motivation for the future teacher's professional self-development*. Education and pedagogical sciences (Osvita ta pedahohichna nauka). 2 (163). S. 41-47. (in Ukrainian)

15. Pidliachyi, M. I. (2016). *Education and science of Ukraine in the dimension of civil societies: socio-professional orientation*. Neperervna profesiina osvita : teoriia i praktyka. Ped. nauky. 3-4 (48-49). S. 63. (in Ukrainian)

УДК 378:62-057.21(-032.32:-037.65)

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(15\).2019.107-114](https://doi.org/10.35387/od.1(15).2019.107-114)

Tymkiv Nadiya – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of the English Language at the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5598-7717>

E-mail: nadia_tymkiv@ukr.net

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PETROLEUM ENGINEERS IN LIFELONG EDUCATION

Abstract. *The article deals with the urgent issues of the development of lifelong professional education, state policy implementation directed to the*